

Edukacija za mir – knjiga ili web stranica?

Iva Zenzerović Šloser

Što bi to mogla biti edukacija za mir?

Ovaj tekst o edukaciji za mir pisan je najviše za one koji i koje žele saznati nešto više o mirovnoj edukaciji, za one koji i koje su se djelomično susretali sa njenim sadržajima i metodama, kao i one koji i koje su do sada bili sudionici i sudionice. Nadam se da će i oni i one s više iskustva pronaći sadržaje koje vrijedi raspraviti, pogledati pod drugačijim svjetlom, mijenjati i unaprijediti.

Složenica *obrazovanje za mir* može zvučati prilično imaginarno – idealistički, apstraktno istovremeno, ali i samorazumljivo. Kao što nam se na prvi pogled svima čini da znamo što znači mir, tako nam i pojam *obrazovanje za mir* može zvučati samorazumljivo, govori nam puno o općenitom značenju, ali ne i o njenom sadržaju. Ajd' mo je onda malo raščlaniti i malo konkretnije smjernice dati kroz analizu konteksta, sadržaja i metoda rada.

Jedno od mogućih shvaćanja pojma edukacija za mir jest da je ona poticanje i osnaživanje građana i građanki za preuzimanje aktivne uloge na smanjenju nasilja i poticanju društvene pravde na svim društvenim razinama, od osobne do institucionalne.

Mir nije samo nedostatak rata i eskalacije nasilja. Kao oni koji žele promjene, mir shvaćamo ne samo kao stanje, već kao zbivanje – put prema izgradnji društva s manje nasilja i više društvene pravde.

Edukacija za mir, dio je rada na širem kontekstu društvene promjene.

U sociološkoj literaturi društvena se promjena sagledava kao „promjena institucija, ponašanja i društvenih odnosa u zajednici“. Ili kao „aktivnosti javnog zagovaranja sa ciljem pozitivnog mijenjanja društva“. (Izvor: wikipedia)

Ako su nenasilje i mir društvena promjena kakvu želimo vidjeti, edukacija za mir pomaže nam u poticanju svjesnosti o potrebi promjena i nudi znanja

i vještine uz pomoć kojih se takva promjena može dogoditi. Promjene prema društvu s manje nasilja i više društvene odgovornosti (pa i pravde) uključuju svjesnost o problemu, vještine za nenasilno reagiranje na nepravde, pa i sankcioniranje diskriminacije i povrede ljudskih prava.

Na našim prostorima društvena promjena može uključiti vrlo širok dijapazon promjena: želju za funkcioniranjem pravnih država, sankcioniranje ratnih zločina i kriminala, poticanje društvene odgovornosti gospodarskih poduzeća i mnoge, mnoge druge. Društvena promjena znači i zadovoljenje potreba pojedinaca, pojedinke i skupina za kvalitetnijim životom i/ili životom s manje diskriminacije; to je i poticanje rodne ravnopravnosti, afirmacija svih vrsta različitosti, poticanje prava svih manjina – od etničkih do seksualnih.

Društvena promjena bila bi i promjena načina donošenja odluka, poticanje javnih rasprava o važnim reformama i promjenama, uključivanje u donošenje odluka onih kojih se te promjene dotiču, poticanje uspostavljanja i provođenja javnih politika, mijenjanje diskriminativnih i loših zakona.

Vratimo se društvenoj promjeni u kontekstu edukacije. U svom radu vjerujemo kako promjena počinje od pojedinaca te su i programi edukacije često osmišljeni tako da počinju s razumijevanjem sebe i osvještavanjem vlastitih pristupa i ponašanja. Preko osvještavanja i analiziranja odnosa s drugim ljudima otvaramo prostor za analizu društvenih odnosa.

Naravno, za vidljivu promjenu važno je potaknuti promjene na više razina, od intrapersonalne (poznavanje i razumijevanje sebe) preko interpersonalne (razumijevanje svog odnosa prema drugima) do institucionalne. Usklađene aktivnosti rada s pojedincima i pojedinkama, ali i suradnja i promjena institucija, politika i loših tradicija važne su za vidljive društvene pomake prema društvu s manje nasilja i više društvene odgovornosti.

Raspon utjecaja obrazovanja za mir kreće se od mogućnosti promjena na osobnoj razini, utjecaja na svoje neposredno okruženje, do utjecanja na institucije i društvo. Utjecaj je vrlo različit s obzirom na konkretnu društvenu situaciju, napetosti i sukobe u društvu, mogućnosti javnog djelovanja i raspravljavanja, razrađene mehanizme institucionalnih suradnji, ali i s obzirom na aktivnosti koje prate edukaciju.

Koji je domet promjene ovisi od toga što nam je fokus rada, posvećujemo li se više pojedincima, potičemo li ih više da djeluju u svom okruženju ili da djeluju prema institucijama. Naravno, te procese ne možemo odvojiti jedne od drugih i promjenu na osobnom planu u određenoj mjeri prati i utjecanje na svoju okolinu.

No, možemo li biti zadovoljni sporom, jedva vidljivom promjenom u situacijama kada nam se čini da je krajnje vrijeme da nešto konkretno poduzmemo?

Sama edukacija počinje i završava na individualnoj razini ukoliko ju ne prate aktivnosti. I ta je činjenica vrijedna, no za promjene nije samo važno koliko kao pojedinci znamo, već što s tim znanjem činimo. Bila to edukacija građana i građanki, edukatora i edukatorica, političara i političarki, ona neće utjecati na promjene ukoliko ju ne prate drugi oblici djelovanja: organiziranje, zagovaranje, kampanje, rad na javnim politikama.

S druge strane, ograničen domet ili vrlo spor utjecaj na promjenu sustava kakav poznajemo, programi obrazovanja za mir imaju i zato što su često doživljeni kao subverzivni, jer propituju obrasce koji se smatraju samorazumljivim i općeprihvaćenim, duboko su ukorijenjeni i sporo se mijenjaju, a to su:

- patrijarhalno, tradicijsko uređenje društva – zalažući se za rodnu ravnopravnost muškaraca i žena
- kompetitivni obrasci ponašanja – zalažući se za timski rad i suradnju
- poimanje vojne sile kao garancije sigurnosti pojedine države ili teritorija – zalažući se za demilitarizaciju i pravo na prigovor savjesti na nošenje oružja
- vertikalno hijerarhijsko organiziranje institucija i društva – zalažući se za horizontalnu hijerarhiju odgovornosti
- načini donošenja odluka kao što su glasanje, kompromisi, politička trgovina u kojima prevladavaju interesi moćne većine – zalažući se za konsenzualno donošenje odluka i poštivanje glasa manjina
- reprezentiranje građana od strane odabranih političara u svim sferama – zalažući se za direktnu participaciju i što veći utjecaj građana i javnosti na kreiranje javnih politika, te donošenje odluka od važnosti za sve članove /članice jedne zajednice, i/ili države.

Programi edukacije za mir najčešće imaju za cilj:

- podizanje svijesti o vrstama nasilja, nepravdi, diskriminaciji
- podizanje razine znanja i jačanje kapaciteta sudionika i sudionica za nenasilno djelovanje – rad na razumijevanju nasilja i vještinama nenasilja
- poticanje i osnaživanje sudionika i sudionica za promjenu odnosa i nenasilno djelovanje u svom okruženju
- propitivanje i mijenjanje hijerarhijskih modela organizacije društva (organizacija, institucija, obitelji, država)
- propitivanje vlastitih identiteta
- osvještavanje predrasuda i stereotipa
- osvještavanje vlastitog ophođenja u nasilnim i stresnim situacijama
- osvještavanje o kršenjima i podizanje znanja o zaštiti ljudskih prava.

Kontekst rada – od rata i poraća do danas

Pristup i sadržaji edukacije za mir bitno ovise o kontekstu rada – vremenu u kojem se ona odvija, mjestu u kojem se radi i ljudima s kojima se provodi. Gledajući globalno, vrlo je različito raditi na istim sadržajima i vještinama u Danskoj, u Bosni i Hercegovini ili u Afganistanu. Ili – Skopju, Rijeci, Tuzli ili Novom Sadu. Gledajući prostore bivše Jugoslavije, još je uvijek velika razlika raditi u sredinama direktno pogođenim ratnim sukobima ili u većim urbanim sredinama u kojima nije bilo direktnih sukoba.

Razlika proizlazi iz različite percepcije mira. U sredinama direktno pogođenim ratom mir se još definira kroz osnovnu sigurnost („mir je kada mogu s prijateljima na nogometno igralište“), dok u sredinama koje nisu direktno bile uključene u ratni sukob mir se više povezuje sa pitanjima stupnja demokratičnosti, otvorenosti društva i društvenom pravdom, diskriminacijom manje moćnih, drugih i drugačijih.

Iz te razlike proizlaze i različite percepcije pojmova: nasilje, predrasude, diskriminacija, uvažavanje različitosti, izgradnja povjerenja te nam i rad sa različitim grupama, u različitim sredinama i u različito vrijeme čine različitim, čemu treba posvetiti dužnu pažnju.

Neposredno nakon ratnih operacija u Hrvatskoj i regiji, ciljevi su edukacija bili uspostavljanje komunikacije i izgradnja povjerenja među pripadnicima /pripadnicama različitih naroda. Iako ni danas taj cilj nije u potpunosti ostvaren, postepeno se stvaraju uvjeti i fokus se mijenja i prelazi na izgradnju zajednica, stvaranje uvjeta za rad na zajedničkim (prekograničnim) projektima, otvaranje radnih mjesta, sudjelovanje u vlasti i zajedničko donošenje odluka.

Gdje se to educiramo za mir?

Edukaciju za mir najlakše je provoditi kroz formu radionica i treninga. Sami nam nazivi odmah ukazuju na to da iza njih stoji dinamičan pristup, kreativnost i vježba. Budući da je važno da proces bude interaktivan, programi obrazovanja za mir teško trpe prezentacije, predavanja, seminare – forme u kojima je teško uspostaviti dijalog. Koristeći pasivne modele prenošenja znanja ne osnažujemo sudionike i sudionice da se sami pokrenu, ne potičemo ih na aktivan pristup problemima.

Ne trebamo precijeniti domete i utjecaj samih procesa edukacije. Oni imaju određen utjecaj na pojedince i pojedinke, ali koliki će utjecaj imati na okolinu i društvo ovisi o puno drugih stvari – o tome koliku podršku sudionici i sudionice dobivaju nakon samih treninga, ili koje druge aktivnosti prate edukaciju.

Sadržaji, a još više metode rada edukacije za mir primjenjivi su u širokom spektru aktivnosti i procesa jer je u njihovom temelju otvorena i nenasilna komunikacija i usmjerenost na suradnju i rad u timu.

Znanja i vještine edukacije za mir koriste se u organiziranju i vođenju grupnih sastanaka, strateških, operativnih i akcijskih planiranja, vođenju i organiziranju projekata širokog opsega. Podudarnih sadržaja ima u terapijskom radu i mnogim drugim vrstama grupnog rada.

Sadržaji i metode edukacije za mir ulaze ili su već ušli u institucionalne programe na svim razinama (od predškolskih do visokoškolskih); to je gotovo neupitna činjenica. Otvoreno ostaje pitanje njihova praćenja, evaluacije, prilagođavanja, unapređivanja.

Programi obrazovanja za mir u Hrvatskoj, pa i prostorima bivše Jugoslavije, proizašli su direktno iz rata. Ljudi koji su pružili otpor eskalaciji sukoba, uz

međusobnu podršku i podršku međunarodnih volontera osmislili su prve programe i aktivnosti (npr. MIRamiDA treninzi, Centar za mirovne studije, Zagreb). Iz tog razloga, obrazovanje za mir u Hrvatskoj npr. ima snažan aktivistički pristup i sporo se uključuje u institucionalne i akademske programe. Edukacija za mir nije kao pojam zaživjela u Hrvatskoj, sadržaji i metode koriste se u obrazovanju za demokratsko građanstvo i obrazovanju za ljudska prava.

U zemljama bivše Jugoslavije postoje tri programa obuhvatnijeg mirovnog obrazovanja – Mirovni studija, međusobno vrlo različitih, uglavnom u trajanju od jedne radne godine.

U Makedoniji su Mirovni studiji isključivo na akademskoj i teorijskoj razini kao program poslijediplomskog studija pod nazivom Studiji za obranu i mirovni studiji (Defence and peace studies), u Beogradu neformalni program Mirovni studija – kombinacija aktivističkog i akademskog pristupa i Mirovni studiji u Zagrebu, također neformalni program, kod kojeg nad akademskim prevladava aktivistički pristup u odabiru tema i načina rada.

Mirovni studiji u Zagrebu program su za zainteresirane građane i građanke. Od 1997. svake godine upisuju četrdesetak sudionika i sudionica. Mirovni studiji predstavljaju obostranu priliku za učenje, razmjenu iskustava i propitivanje mirovnih tema među sudionicima/sudionicama i voditeljima/voditeljicama. Oni su mjesto okupljanja i artikuliranja aktualnih akcija, kampanja, javnih politika i teorija izgradnje mira, suočavanja s prošlošću, ljudskih prava, etničkih, rodni i spolnih identiteta, zaštite okoliša, građanskog organiziranja, globalizacije, društvene odgovornosti korporacija i mnogih drugih.

S kim radimo?

Odabir ljudi s kojima radimo (ciljnih grupa) važan je s obzirom na to što nam je cilj, što konkretnim edukacijama želimo postići, na koje promjene želimo utjecati.

Grupama se često obraćamo sami, kao inicijatori obuhvatnijih projekata ili edukacijskih programa, ponekad se već organizirane grupe (timovi, organizacije, inicijative) obraćaju nama da zajedno dizajniramo program i prilagodimo ga specifičnim potrebama i ciljevima.

Grupe treba da budu homogene – sastavljene od ljudi sličnih profila, profesije, pozicije ako radimo na fokusiranom cilju (pokretanje određenih aktivnosti, promjene u određenoj zajednici, organizaciji, teritoriju). Ukoliko nam je cilj širok, npr. povećanje razine znanja i osvještavanje građanstva, što je grupa heterogenija i sastavljena od različitijih pojedinaca/pojedinki, to je proces razmjene iskustava bogatiji, učenje i promjene uspješniji.

Često poticanje rodne ravnopravnosti postavljamo kao važan cilj mirovnog obrazovanja, pa je za grupe važno da rodno budu izbalansirane. Ukoliko je važan cilj uspostavljanje komunikacije među pojedinim skupinama (etničkim, grupama u zajednici, drugim grupama u sukobu) važno je da bude isti broj ljudi s različitih strana. Na taj način dobit ćemo približnu izbalansiranost i preduvjete za rad na transformaciji sukoba.

Sastavom grupe, ali i tima voditelja, također šaljemo poruke važne za izgradnju mira.

Za rad na društvenoj promjeni važno je podupirati i osnaživati one koji problem žele riješiti, ali i mijenjati one koji imaju moć da probleme rješavaju.

Uvjeti primjereni edukaciji za mir – metodologija i metode rada

Iz teorije obrazovanja dolazi sintagma da treba poučavati „o miru“, „za mir“ i „u miru“. U aktivističkom svijetu često govorimo da „živimo to što radimo“. Bez obzira koji nam je princip bliži, svaki na svoj način govore kako je važno da su metode koje koristimo u skladu sa vrijednostima koje promoviramo i sadržajima o kojima govorimo.

Taj nam princip omogućava cjelovitu edukaciju, često ga ne vidimo direktno, ali osjećamo, on nam, između ostalih momenata, pomaže da u kontekstu lakše razumijemo i usvojimo pojedine sadržaje.

Neprihvatljivo je i neučinkovito poučavati o nenasilju korišćenjem retorike i metode nasilja, o participaciji, ne omogućujući uključivanje svih u rad, o uvažavanju različitosti, ne uvažavajući ljude koji sjede sa nama, o važnosti transformacije sukoba, ignorirajući sukobe pred nama.

Nekoliko stvari koje nam pomažu da „za mir“ radimo „u miru“:

- Kad radimo sjedimo u krug, ne zato što predstavljamo sektu, što nam često govore, već da jedni druge vidimo. Krug nam omogućava otvorenu komunikaciju i ravnopravnost u diskusijama.
- Postavljanje dogovora o radu, neke vrste liste pravila na početku rada. Na listi su stvari koje sudionici/sudionice žele da se događaju, koje će im pomoći da se bolje osjećaju u procesu, kao i stvari koje ne žele da se u procesu rada događaju, od trivijalnih – da ne zvone mobiteli, da se javljamo za riječ, do važnih za izgradnju povjerenja – da povjerljivi sadržaji ostaju u grupi. Dogovor o radu nam omogućuje stvaranje sigurnog prostora za učenje i dijeljenje iskustava. Budući da su u njegovu izradu uključeni svi, pomaže stvaranju sigurnog prostora među sudionicima/sudionicama specifičnog za svaku pojedinu grupu, kao i preuzimanju odgovornosti za proces. Dogovorom o radu, između ostalog, treba omogućiti otvorenu ali fokusiranu komunikaciju, poštivanje ravnopravnosti u grupi, poticanje onih koji se teže uključuju, ali i zaštiti one koji u datom trenutku ne mogu ili ne žele govoriti.¹
- Poticanje otvorene i direktne komunikacije, razgovor o konkretnim primjerima potkrijepljen argumentima, poticanje dijaloga, ne debate. Dijalog i otvorena komunikacija omogućavaju nam da temu o kojoj razgovaramo sagledamo iz više uglova, damo šansu da se čuje više viđenja i različitih mišljenja, otvorimo prostor za promjenu stava sudionika/sudionica. Koristeći debatu, sudionici/sudionice se puno lakše ukopavaju u svoje pozicije ne ostavljajući prostor za promjenu mišljenja, ni pronalazak rješenja. Također, nije uputno koristiti instituciju „krivih navoda“ jer, ako smatramo da je svako mišljenje legitimno tada nema ni netočnih odgovora, tek različitih mišljenja. Svakako, ovo ne treba provoditi do besmislenosti dijaloga i relativiziranja vrijednosti, na umu valja imati cilj radionice i vrijednosti koje zastupamo, no važno je kako bi se poštivala različita mišljenja pa i ona s kojima se ne slažemo.

* .....

1 Često se koristi pravilo „dalje“ koje izgovaraju oni koji u datom trenutku ne žele ili ne mogu govoriti.

- Kombiniranje metoda rada. Interaktivni i iskustveni pristup omogućuje nam da kombiniramo razne metode rada, ne samo kako bi proces bio dinamičniji, već da nam omogući spektar različitih načina izražavanja kako bi svaki sudionik/sudionica imao priliku pronaći onaj koji mu/joj odgovara i našli način kako da najbolje izraze svoja viđenja, ideje, prijedloge.

Neke od metoda koje koristimo u radu:

- individualan rad
  - rad u manjim skupinama
  - vođena diskusija u velikoj grupi
  - oluja ideja
  - crtanje, modeliranje, gluma
  - igra uloga.
- Evaluacija radionica. Ima dvostruku funkciju. Jedna je: pružiti sudionicima/sudionicama priliku da na kraju radionice/treninga daju svoj osvrt, dodaju nešto ukoliko nisu bili u prilici tokom radionice, iskažu kako su se osjećali, što su naučili, upute kritiku na proces, rad grupe i/ili rad voditelja. S druge strane, evaluacija je voditeljima/voditeljicama procesa dragocjena kako bi dobili povratnu informaciju od sudionika i sudionica i uključili te informacije i kritike u daljnji proces ili pripremu sljedećih radionica.

Nije presudno poštujemo li detaljno ili ne ove odrednice; za rad u grupi važno je da poštujemo i prihvaćamo ljude s kojima radimo, da kao voditeljice budemo otvorene i prilagodljive na potrebe grupe i u datom kontekstu ostvarimo napredak.

Sadržaji koji nas „educiraju“ za mir

Ostvarenju ciljeva obrazovanja za mir pomažu nam teme i sadržaji koji omogućavaju propitivanje zadanih obrazaca ponašanja i organiziranja, koji omogućavaju propitivanje vlastitih identiteta, sopstvenih predrasuda i društvenih stereotipa i koji nam, naposljetku, daju znanja i vještine za nenasilno djelovanje.

Najčešće su to: nenasilna komunikacija, razumijevanje i nenasilna transformacija sukoba, izgradnja povjerenja u grupi, rad na vještinama timskog rada, razmatranje i usvajanje različitih načina donošenja odluka, rad na predrasudama i stereotipima, propitivanje identiteta, propitivanje rodnih stereotipa – položaja muškaraca i žena u društvu, razumijevanje nasilja i nenasilno djelovanje, osvještavanje vlastite moći, analiziranje odnosa moći u društvu, poticanje moći suradnje, osvještavanje za zaštitu ljudskih prava, upoznavanje sa mehanizmima zaštite prava.

Pored navedenih, zavisno od specifičnih potreba i interesa grupe s kojom radimo, i procesa koji potičemo, možemo raditi na širem spektru tema, imajući na umu kontekst u kojem radimo i metodologiju koju koristimo.

U rad tako možemo uključiti rad sa medijima, rad na specifičnim javnim politikama, strateška, operativna i akcijska planiranja i druge teme, imajući na umu važnost interakcije, participativnosti i cjelovitog učenja. Korištenje metodologije obrazovanja za mir za teme koje „nisu tipične“ nudi izazov i traži kreativnost od voditelja i voditeljica.

Mirovno obrazovanje i institucionalna razina

Iz akademske zajednice često dolaze kritike na nemogućnost artikuliranja obrazovanja za mir i njegovog korištenja u institucionalnim programima. Istovremeno, inicijative nailaze na otpor iz institucionalnih okvira i vrijedni programi ostaju uglavnom neformalni, teško ih je certificirati i ostvariti kontinuitet i kvalitetu u provođenju. Da bi se stvar pogurala, potrebna je snažnija i otvorenija komunikacija između aktivističke i akademske zajednice.

Nedostatan je teorijski doprinos i pisani trag o iskustvima i razvoju edukacije za mir u Hrvatskoj; još uvijek je nearhivirana aktivistička građa prikupljena u proteklih petnaestak godina. Moguće je da je to jedna razina bez koje kao aktivisti teško možemo ući u „ravnopravni“ dijalog.

S druge strane, iako napredak postoji, još uvijek se vrlo sporo prepoznaju važnost iskustva i aktivizma u edukaciji.

Govori se o važnosti cjeloživotnog učenja, razvoju škola kao zajednica (iznutra), važnosti otvaranja prema zajednici, projektnoj i problemskoj nastavi,

rodnom osvještavanju, edukaciji za ljudska prava. Diskusija o ovim nasumce odabranim ali i mnogim drugim „novostima u obrazovanju“ ostaje zatvorena na akademskim simpozijima i konferencijama. U vrlo malom broju slučajeva postaju predmetom argumentirane javne diskusije ili se u nju aktivno uključuju svi kojih se ona tiče (i profesori/ce na svim razinama, aktivisti/ce, treneri/ce, djelatnici ministarstava, instituta, zavoda).

Preporuke Platforme za izgradnju mira

Platforma za izgradnju mira u Hrvatskoj pokrenuta je 2005. Potpisnice dokumenta Platforme su pedesetak organizacija civilnog društva, desetak gradova i općina, te pojedinci i pojedinke.

Platforma predstavlja okosnicu djelovanja mirovnih aktivista i aktivistica u Hrvatskoj tijekom sljedećih pet do deset godina, kao i priliku za uključivanje niza aktera iz drugih društvenih sfera, poput akademske zajednice, javnih ustanova, poslovnog sektora, sindikata, političkih stranaka, medija i nositelja javnih politika.² Među ostalim mjerama, Platforma donosi slijedeće kratkoročne i dugoročne mjere i preporuke važne za izgradnju mira i obrazovne politike:

- Za djelotvornost i održivost mirovnog obrazovanja posebno je važno da se principi i sadržaji integriraju u razna postojeća obrazovna područja.
- Osigurati da školski sustavi i proces odlučivanja u obrazovanju uzimaju u obzir raznolike lokalne potrebe korisnika, nastavnog osoblja i ustanova, npr. različitost maternjih jezika; ratom narušeno povjerenje, komunikaciju i suradnju; potrebe osoba s invaliditetom; potrebe za kontinuiranim usavršavanjem nastavnika i kapacitiranjem školskih ustanova za promociju kulture nenasilja i suradnje.
- Povećati financijska sredstva za mirovno obrazovanje i uključiti mirovno obrazovanje u sve nacionalne obrazovne strategije. Trebalo bi postići da se iz budžeta lokalnih zajednica (županija i gradova), ali i na nacionalnoj razini izdvajaju sredstva isključivo za edukaciju u izgradnji mira.

* .....

2 *Plate-forme*, prema francuskom izvorniku znači program s praktičnim preporukama koji pruža osnovu za suradnju.

- Osigurati pripremu školskih i sveučilišnih nastavnika, odgojitelja i stručnog osoblja za mirovno obrazovanje, što pretpostavlja uključivanje mirovnog obrazovanja u obavezni program stručnog usavršavanja nastavnika i odgojitelja.
- Povećati mogućnosti za verifikaciju neformalnih programa mirovnog obrazovanja na razini države i županija.
- Povećati vidljivost mirovnog obrazovanja u školskom sustavu – npr. uspostavom godišnjih nagrada Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta za promociju nenasilja i ljudskih prava, koja bi se dodjeljivala osnovnoškolskim, srednjoškolskim i visokoškolskim ustanovama.
- Povećati uključivanje roditelja u rad škole te razviti dodatne programe za osvještavanje uloge roditelja u odgojno-obrazovnom procesu. Nužno je ostvariti partnerstvo škole kao institucije, roditelja i učenika u kreiranju i provedbi nastavnog plana i programa.
- Sustavno poticati stvaranje pozitivne slike o pripadnicima nacionalnih manjina te o vrijednosti života u multikulturalnim sredinama.

Kako uskladiti preporuke i mogućnosti?

Kao što je već pomenuto, u Hrvatskoj se dijelovi vrijednosnog sustava metodologije mirovne edukacije nastoje uključiti u procese institucionalnog obrazovanja – u školskim programima – kroz razradu Nacionalnog obrazovnog standarda i raznim pojedinačnim programima edukacije nastavnika i nastavnica, u visokoškolskim programima – kroz primjenu Bolognske deklaracije.

Pored vrijednosti i sadržaja, oba procesa predviđaju manji broj sudionika i sudionica u obrazovnim grupama kako bi se omogućila individualizacija nastave. Već na ovom prvom koraku ulazimo u složenost provedbe zadanih ciljeva jer promjena obrazovnih grupa povlači za sobom reorganizaciju cijelog sustava, ona podrazumijeva, u najmanju ruku: veći broj učionica, veći broj nastavnika i nastavnica, nastavnike i nastavnice osposobljene za rad u manjim skupinama, poznavanje nove metodologije rada i posebno, osvještenost za novi spektar tema, bilo da se one odnose na edukaciju za mir, edukaciju za ljudska prava, odgoj za demokraciju i/ili učenje socijalnih vještina.

Na razini vrijednosti i ciljeva stvar super zvuči, jedna od tendencija je i „poučavanje koje se ne temelji samo na riječima, već takvo poučavanje koje daje i stvara prostore za življenje određenih pozitivnih iskustava. Učenicima već tijekom njihova odgoja i obrazovanja treba omogućiti ona iskustva koja se kasnije traže u životu odraslih: iskustvo odgovornosti, pravednosti, solidarnosti, odlučivanja, dosljednosti i suradnje; sposobnosti prosuđivanja, razmišljanja, promatranja i samostalnoga djelovanja; otkrivanja vlastitih talenata, prihvaćanja drugih i drugačijih.“³

Što se, međutim, događa sa razradom ciljeva u zadatke, sadržaje i metode?

Važno je založiti se da se teme i sadržaji mirovne edukacije u institucionalno obrazovanje uključuju kao cjelovite, a ne parcijalno, po dijelovima koji se uklapaju u sustav. Na taj način, ugrađujući dijelove bez konzistentnosti, a često i bez senzibiliteta, pozitivni pomaci se neće događati, u programima će pisati nešto što se u stvarnosti neće događati.

Uzet ću za primjer razradu jednog od odgojnih ciljeva: razvijanje odgovornog ponašanja prema sebi i drugima.

Primjer:

Odgojni cilj: razvijanje odgovornog ponašanja prema sebi i drugima

Njegovi odgojni zadaci: dijeljenje razrednih obveza i dužnosti

Poznavajući proces izgradnje odgovornosti jasno je da se ona ne postiže tako da se učenicima i učenicama dijele zadaci i dužnosti, već stvarajući uvjete da se učenici sami potaknu na preuzimanje pojedinih zadataka, te da za svoje propuste ne odgovaraju samo nastavniku, već grupi koju su svojom eventualnom neodgovornošću zakinuli. U tom smislu zadatak je u kontradikciji sa ciljem, nominalno možemo reći da ga provodimo, ali realni se pomak ne događa. Dok nastavnici i nastavnice samo dijele zadatke, učenici i učenice neće naučiti preuzeti odgovornost za svoje postupke.

Razvijanje odgovornosti prema sebi i drugima također, kao metodu rada predviđa i radionice mirnog rješavanja sukoba, i u tom smislu napredak što se tiče uvođenja dijelova mirovne edukacije postoji. Preuzimanje dijelova,

* .....

3 Hrvatski nacionalni obrazovni standard; www.mzos.hr

nažalost nije dovoljno, realni se pomaci neće dogoditi ukoliko se ne stvore uvjeti za preuzimanje pristupa cjelovitog učenja (u ovom slučaju mirovnog) koje je konzistentno, utemeljeno na vrijednostima, razrađeno sa senzibilitetom za mirovno/nenasilno djelovanje, u kojem zadaci proizlaze iz ciljeva, a metode rada prate sadržaje.

Umjesto zaključka

Iako je puno truda uloženo u sistematizaciju ovog teksta, uz svaki pomenuti dio u skoro svakom trenutku otvaraju se nova važna područja. Ako se vratimo na jednu od prvih rečenica – razlog tome može biti što je mir (pa onda i obrazovanje za mir) stvarno sveobuhvatan pojam koji se proteže kroz razne razine – od filozofske i teorijske do jako, jako praktične; od naših najindividualnijih potreba, strahova, razmišljanja do javnih i političkih mehanizama. O miru je teško razmišljati u linearnoj formi kakva nam treba za tiskanu knjigu, edukacija za mir je više hipertekst, web stranica, globalno umrežena, sa puno linkova u raznim pravcima.

Ipak se nadam da ovaj tekst daje mali doprinos „sređivanju“ terminologije, vrijednosti, sadržaja mirovne edukacije. Ukoliko nije, onda je barem jasan signal da se tomu trebamo posvetiti kroz javne, stručne i iskustvene – usmene i pismene rasprave.